

Utrikesutskottet

Statsrådets utredning: Finlands deltagande i EU:s utbildningsinsats för militär krishantering i Moçambique

Till statsrådet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets utredning: Finlands deltagande i EU:s utbildningsinsats för militär krishantering i Moçambique (USP 31/2021 rd): Ärendet har inkommit till riksdagen.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- teamledare Janne Heiskanen, utrikesministeriet
- äldre avdelningsstabsofficer Mikko Lehto, försvarsministeriet
- specialplanerare, planeringsavdelning Pertti Kelloniemi, Huvudstaben.

STATSRÅDETS UTREDNING

I statsrådets USP-skrivelse 31/2021 rd föreslås det att Finland deltar i EU:s utbildningsinsats i militär krishantering EUTM Mozambique med högst fem stabsofficerare. Ärendet har behandlats vid republikens presidents och statsrådets utrikes- och säkerhetspolitiska ministerutskotts möten den 26 augusti och 5 oktober 2021, utifrån vilka det konstaterades att Finland är redo att delta i insatsen. Riksdagens utrikesutskott hörs i enlighet med 3 § 1 mom. i lagen om militär krishantering. Enligt 2 § 1 mom. i den lagen är det republikens president som utifrån statsrådets förslag till avgörande fattar beslutet om deltagande.

EUTM Mozambique inrättades genom Europeiska unionens råds beslut den 12 juli 2021. Det grundar sig på Moçambiques begäran om EU-stöd för utveckling av landets försvars- och säkerhetsstyrkor så att de på ett effektivare sätt kan hantera säkerhets- och humanitära risker i provinsen Cabo Delgado.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Situationen i landet och regionen

Området Cabo Delgado är ett område med rika naturresurser i norra Moçambique. Inkomsterna av naturresurserna har hamnat i huvudstaden Maputo och utomlands. Vid Cabo Delgados kust påträffades 2010 en av världens största outnyttjade gasfyndigheter. Internationella energibolag (däribland Maussa Total, Exxon och ENI) har förberett betydande LNG-projekt i regionen, men på grund av det försämrade säkerhetsläget har projekten huvudsakligen avbrutits. Det går också stora och värdefulla smuglingsflöden genom Cabo Delgado.

Stabiliteten i Moçambique och utsikterna för den mänskliga och ekonomiska utvecklingen har under de senaste åren rubbats av islamistiska rebeller i provinsen Cabo Delgado. Antalet rebeller beräknas uppgå till några tusen. De islamistiska grupperna har vuxit fram utifrån ideologiskt material på lokal nivå och från andra länder i regionen. De har militariserats och lokala, utbildade ungdomar har rekryterats eller kidnappats och tvångsrekryterats. De islamiska rebellernas mål är inte helt klara. Å ena sidan tror man att de eftersträvar mer regional styrning och något slags kalifat, och å andra sidan har man bedömt att deras mål är att destabilisera regimen i Moçambique som en hämnd för ojämlikheten inom landet. De islamistiska grupperna kallas vanligtvis al-Shabaab i Moçambique, men de kallas också Ahlu Sunnah Wa-Jamâ (ASWJ). Organisationen ASWJ grundades för tio år sedan, men blev mer känd genom terrorattacker 2017.

I mars 2021 attackerade islamistiska rebeller staden Palma i omedelbar närhet av Totals LNG-projekt. Attacken blev en vändpunkt i konflikten. Moçambiques regering begärde bistånd av internationella partners, inklusive EU. Förenta staterna listade i mars 2021 de islamistiska rebellerna i Cabo Delgado som terroristorganisationen ISIS Mozambique. Förenta staterna utbildade specialtrupper i Moçambique i mars och juli 2021.

Situationen i Cabo Delgado fick en regional dimension i juli 2021, då grannländernas långvariga militära bistånd till Moçambique inleddes. Rwanda skickade cirka 1 000 soldater och poliser till Cabo Delgado. Detta följdes av Southern African Development Community SADC:s styrkor, i vilka Sydafrika, Botswana, Zimbabwe och Angola deltog. Tanzania och Lesotho anslöt sig i augusti 2021 till SADC-styrkorna.

Situationen i Cabo Delgado har utvecklats till en humanitär kris. Cirka 750 000 av de 2,3 miljoner invånarna i provinsen har redan blivit internflyktingar, och allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna har förövats både av rebellerna och, i lindrigare form, av armén och polisen. Hittills har cirka 4 600 människor dött i konflikten.

Det centrala innehållet i och målen för EUTM Mozambique

Syftet med EU:s utbildningsinsats är att erbjuda Moçambiques väpnade styrkor militär utbildning och specialutbildning i kampen mot terrorismen. Utbildning ska också ges om respekt för människorättsåtaganden, internationell humanitär rätt, inklusive skydd av civila, och rättsstatsprincipen. Insatsen kommer att stödja utvecklingen av valda enheter i Moçambiques väpnade styrkor till en snabbinsatsstyrka (Quick Reaction Force, QRF) i syfte att bygga upp den håll-

Utlåtande UtUU 11/2021 rd

bara förmåga som behövs för att återställa freden och säkerheten i Cabo Delgado. Elva kompanier kommer att utbildas för snabbinsatsstyrkan.

Portugal inledde i april 2021 sin egen utbildningsinsats, som utgör kärnan i EU:s utbildningsinsats. Målet är att EUTM Mozambique ska ha full aktionsberedskap före utgången av 2021. Mandatet för insatsen är två år från det att full operativ beredskap nås. I mitten av mandatperioden görs det upp en strategisk översikt över insatsen. Utrikesutskottet anser det vara viktigt att man i detta sammanhang också bedömer insatsens längd och att riksdagen hålls väl informerad i frågan. Enligt uppgift kommer insatsens totala styrka att ligga på cirka 130 personer, och Finland kommer att sända fyra personer till insatsen.

För att stödja utbildningsinsatsen inrättas en biståndsåtgärd inom ramen för Europeiska fredsfonden, genom vilken de trupper som utbildas kan erbjudas utrustning (med undantag av så kallad dödlig utrustning). Rådet har redan antagit en brådskande biståndsåtgärd på fyra miljoner euro för att stödja EUTM-utbildade trupper så snart som möjligt efter insatsens start. Det stöd som kanaliseras till insatsen via fredsfonden torde komma ut på fältet i slutet av året.

Insatsens användning av maktmedel, säkerhetsläget och kostnaderna för deltagandet

EUTM Mozambique är till sin karaktär en utbildningsinsats, och dess personal följer inte med de utbildade trupperna för rådgivningsuppdrag i Cabo Delgado. Operationens ledningsstab är placerad i Maputo. Utbildningen genomförs vid utbildningscentra i Katembe kasernområde i Maputo och i övningsområdet Dongo i närheten av staden Chimoio. Skyddet av insatsens verksamhet och personal baserar sig på lägesuppfattning, egna skyddsarrangemang och bevakningstjänster som köps av civila företag. Moçambiques väpnade styrkor ansvarar för skyddet av basernas periferi. Utrikesutskottet betonar att de finländska soldaternas egenskydd måste säkras omsorgsfullt. I insatsen EUTM Mozambique får maktmedel användas endast i självförsvar.

EUTM-utbildningsinsatsen i huvudstaden Maputo och i Chimoio är för närvarande inte utsatt för något direkt hot på grund av situationen i landets norra delar. Hotet från andra väpnade grupper i Chimoio är lågt eller förhöjt på grund av sporadiska attacker längs huvudvägarna. Nedrustningen och demobiliseringen av andra väpnade grupper fortsätter genom en FN-ledd process. Malaria, coronaviruspandemin och vägtrafiken är de största hoten mot de internationella aktörerna. Det förekommer en del vanlig egendomsbrottslighet, men antalet brott mot liv är inte särskilt högt.

De uppskattade kostnaderna för Finlands deltagande i insatsen uppgår 2021 till cirka 0,21 miljoner euro, 2022 till 1,35 miljoner euro och 2023 till 1,35 miljoner euro. I nuläget bedöms kostnaderna rymmas inom den nuvarande helhetsramens beredskapsanslag.

En övergripande strategi

Utrikesutskottet betonar vikten av att stödja Moçambique på ett övergripande sätt. Det är uppenbart att Moçambique behöver omfattande stöd för att bekämpa ojämlikhet och fattigdom och för att hantera den humanitära krisen och säkerhetsproblemen i provinsen Cabo Delgado. Utskottet välkomnar att det övergripande förhållningssättet har beaktats i USP-utredningen. I utredningen konstateras det att det internationella samfundet länge har varit närvarande i Cabo Delgado både

Utlåtande UtUU 11/2021 rd

genom utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd i syfte att uppnå bestående utvecklingseffekter och lindra den omedelbara humanitära nöden. Av de över 20 FN-organisationerna i Moçambique har Världslivsmedelsprogrammet (WFP), Internationella organisationen för migration (IOM) och FN:s barnfond (UNICEF) under den senaste tiden haft en central roll i Cabo Delgado. Också Världsbanken och Afrikanska utvecklingsbanken har riktat betydande finansiering till regionen. Förenta staterna, EU, Japan, Sverige och Storbritannien bidrar genom betydande satsningar på utvecklingssamarbete.

I utredningen konstateras det att Finland i flera decennier har bidragit till att stödja Moçambique genom utvecklingssamarbete. Åren 2021—2024 uppgår Finlands planerade utvecklingssamarbete i Moçambique till sammanlagt 58 miljoner euro. I Cabo Delgado och på andra håll i norra Moçambique pågår konfliktförebyggande och fredsbyggande projekt och dialogprojekt som stöds av Finland. I utredningen konstateras det också att Finland eftersträvar en mer samlad grund för relationerna mellan länderna. Utöver utvecklingspolitiken stärks partnerskapet nu också i politiska och ekonomiska frågor.

Slutsats

Utrikesutskottet konstaterar att behovet av krishantering i Afrika har ökat under en längre tid och att tyngdpunkten i EU:s och det internationella samfundets krishantering i allt högre grad förskjutits till Afrika. Finlands deltagande i krishantering i Afrika har varit tämligen lågt och utskottet har ansett det viktigt att stärka deltagandet. Förslaget om deltagande i EUTM Mozambique är ett litet men tydligt steg i den riktningen. Deltagandet stöder de allmänna målen för Finlands krishantering, det vill säga att främja stabiliteten i regionen och den inre säkerheten i Moçambique. Samtidigt kan Finland bidra till att de långsiktiga utvecklingssatsningar som pågått i årtionden inte äventyras genom att konflikten i Cabo Delgado eskalerar.

Deltagandet i EU:s utbildningsinsats stöder också Finlands aktiva EU-politik och stärker EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik.

Utrikesutskottet anser frågan vara viktig och tillstyrker Finlands deltagande i EU:s utbildningsinsats för militär krishantering i Moçambique.

UTSKOTTETS UTLÅTANDE

Utrikesutskottet föreslår

att statsrådet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande UtUU 11/2021 rd

Helsingfors 26.11.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Mika Niikko saf
medlem Eva Biaudet sv
medlem Inka Hopsu gröna
medlem Saara Hyrkkö gröna
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Katri Kulmuni cent
medlem Jaana Pelkonen saml
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Mikko Savola cent
medlem Ville Tavio saf
medlem Anne-Mari Virolainen saml
ersättare Sakari Puisto saf.

Sekreterare var

utskottsråd Tiina Larvala.